

Панчак-Бялоблоцька Н.В.

Інституційно/неоінституційно-орієнтовані теорії й моделі урядів меншості в парламентських демократіях

У статті проаналізовано інституційно/неоінституційно-орієнтовані теорії та моделі урядів меншості в парламентських демократіях. Виокремлено теоретико-методологічні перспективи дослідження та пояснення урядів меншості. Виявлено, що інституційно/неоінституційно зумовлені теорії урядів меншості є актуальними та дієвими, адже спроможні окреслювати причини й особливості формування урядів меншості на основі таких інституційних факторів/стимулів, як системи й повноваження комітетів, правила вотумів довіри/інвестиції та недовіри, системи державного правління і типи політичних режимів.
Ключові слова: уряд, уряд меншості, інституційно/неоінституційно-орієнтовані теорії та моделі, парламентська демократія.

В статті розібрані і проаналізовані інституційно/неоінституційно-орієнтовані теорії та моделі урядів меншості в парламентських демократіях. Виділені теоретико-методологічні перспективи дослідження і пояснення урядів меншості. Было выявлено, что институционально (неоинституционально) обусловленные теории правительств меньшинства актуальны и действенны, поскольку способны обозначать причины и особенности формирования

правительств меньшинства на основании таких институциональных факторов и стимулов, как системы и полномочия комитетов, правила вотумов доверия/инвестиции и недоверия, системы государственного правления и типы политических режимов.

Ключевые слова: правительство, правительство меньшинства, институционально и неоинституционально ориентированные теории и модели, парламентская демократия.

The article is dedicated to analysing the institutional/new institutional-oriented theories and models of minority governments in parliamentary democracies. The researcher singled theoretical and methodological perspectives of research and explanation of minority governments and revealed that the institutional/new institutional-oriented theories and models of minority governments are relevant and effective as they are able to define the causes and characteristics of minority governments on the basis of such institutional factors/incentives as system and powers of parliamentary committees, votes of confidence/no confidence rules, systems of government and types of political regimes.

Key words: government, minority government, the institutional and new institutional-oriented theories and models, parliamentary democracy.

УДК 321.015+321.72+328.122+328.131+328.183+328.187+342.529

Панчак-Бялоблоцька Н.В., кандидат політичних наук, викладач Вищої школи регіональної економіки в Кутно (Республіка Польща)

Політична наука свідчить, що відносини між діями різних парламентських акторів в умовах урядів меншості та специфіка виконання урядами меншості своїх конституційних функцій і обов'язків у парламентських демократіях окреслюють класичні й некласичні/модерні теоретичні перспективи, які діляться на раціоналістичні, інституціоналістські й партологічні. *Перша перспектива* посиляється на припущення теорії раціонального вибору й теорії ігор, які аргументують, що політичні актори є раціональними, а коаліційна політика є стратегічною, адже маніфестує себе як гру між політичними партіями [27], унаслідок чого вибір певного курсу дій із цілого набору варіантів залежить від раціональної оцінки політичними акторами реальної політичної вартості тих чи інших рішень у майбутньому. *Друга перспектива* окреслена тим, що коаліційна політика зумовлена інституційно та виходить за межі особистих чинників, які ідентифікують окремих політичних гравців і їхню поведінку, а тому вибір політичних акторів зумовлений набором стандартів, норм, обмежень і умов, нав'язаних їм всеосяжною політичною системою. *Третя перспектива* відводить базову роль політичним партіям і партійним системам

у формуванні внутрішньопартійної та міжпартійної динаміки в легіслатурах. А це означає, що особливості формування та відповідальності урядів, у тому числі й меншості, у парламентських демократіях визначаються стратегічними, інституційно зумовленими та партійними факторами, які впорядковуються сценаріями/вимірами узгодженості інтересів членів проурядових парламентських коаліцій [38, с. 97–98] і політичного змісту урядових поступок на користь парламентських партій [38, с. 111–112]. У науці варто виділяти три групи теорій і моделей формування та відповідальності урядів меншості: теорії й моделі раціонального вибору, інституційні теорії, партологічні теорії. З них особливого й історично-визначального значення набули *інституційно орієнтовані (неоінституційно орієнтовані) теорії/моделі урядів меншості*, які знайшли відображення в наукових розвідках таких учених, як К. Стром [35–39] (разом із Я. Баджем і М. Лейвером [36]), М. Лейвер, Н. Шофілд [22; 32] і К. Шепсл [21], Л. де Вінтер [10], М. Дракман, А. Робертс і М. Зейс [14–16], Х. Дьорінг [13], А. Мерло, Д. Діермайер і Х. Ереслан [11; 12], Х. Ромметведт [29], Т. Бергман [4; 5], Е. Дамгаард [9], Д. Барон і Дж. Фереджон [1–3],

К. Комбрез [8], В. Мюллер [27], К. Мершон [25; 26], Ф. Блоч і С. Роттієр [6], В. Богданор [7], А. Лейпхарт [23], М. Шугарт і Дж. Кері [33], Дж. Сарторі [31] тощо.

У доробках перерахованих та інших дослідників було чітко аргументовано, що інституційно/неоінституційно орієнтовані теорії урядів (зокрема й меншості) впливають із зауваження, що політичні проблеми деколи можуть бути важливіші для політичних (особливо парламентських) партій, аніж участь в урядових кабінетах, але ці теорії пов'язують урядові кабінети (особливо ті, які ґрунтуються на підтримці парламентських/законодавчих коаліцій) з інституційними факторами, які обмежують шанси політичних партій брати участь у формуванні урядів, а не з параметрами фракціоналізації/фрагментації та поляризації партійних систем (що властиво для партологічних теорій і теорій раціонального вибору). Це відображено в тому факті, що інституційно/неоінституційно орієнтовані теорії аргументують, що уряди меншості можуть бути сформовані й отримують владу тоді, коли політичні актори (особливо парламентські партії) спроможні впливати на законодавчий процес поза межами урядових кабінетів, а також коли урядовий кабінет не потребує парламентського вотуму довіри перед тим, як буде сформований та приступить до виконання своїх функціональних обов'язків. Але питання ускладнюється тим, що урядовий кабінет меншості може додатково мотивуватись у формуванні інституційною позицією глави держави [30, с. 5]. Загалом це означає, що інституційна парадигма дослідження урядів (зокрема меншості) наслідують інституційно чи неоінституційно орієнтовану теорію раціонального вибору, а тому потребує деталізованого розгляду, бо може пролити світло на різнобічні параметри урядів меншості в парламентських демократіях.

Інституційно або неоінституційно орієнтовані теорії раціонального вибору, на відміну від інших теорій і моделей раціонального вибору, є не ендогенними (тобто похідними від розміру, преференцій і поведінки політичних партій), а екзогенними (тобто похідними від інституційних обмежень, які накладені на політичні партії в урядово-формотворчому процесі). У зрізі урядів меншості це означає, що інституційні теорії детерміновані ідеями про *інституційні стимули*, які заохочують парламентські партії, що прагнуть отримати посади та політичні преференції, формально не входять до складу урядового кабінету (виконавчої влади), а також не отримувати в ньому міністерських чи інших посад, а натомість дати можливість сформувати й підтримати не уряд більшості, а уряд меншості. Але окреслені інституційні стимули й фактори урядів меншості є вкрай дивергентними, унаслідок чого очевидно, що сумарно інституційні пояснення особливостей формування урядів,

зокрема урядів меншості, є різними. Спробуємо розглянути їх еволюційно, систематизувати та деталізувати для уточнення сутності, особливостей формування/відповідальності урядів меншості.

Сьогодні вже очевидно, що впродовж останніх десятиліть інституційні теорії та моделі формування урядів стали провідними й найбільш імплементованими. А це означає, що *неоінституціоналізм* як провідна методологія сучасної політичної науки дуже глибоко проник у різні сфери порівняльного аналізу. У контексті теорій і моделей формування та відповідальності урядів меншості це проявилось у тому, що перші стали дуже диверсифікованими, адже ґрунтуються на широкому розмаїтті інституційних факторів формування та відповідальності урядів. Але, як зауважує Д. Руз [30, с. 18], усі інституційні фактори формування урядів меншості сьогодні зводяться щодо трьох груп чинників: системи та повноваження комітетів, правила вотумів довіри/інвестиції та недовіри, системи державного правління й типи політичних режимів. Кожна із цих груп факторів важлива у формуванні та відповідальності урядів меншості, а тому кожна з них потребує окремого теоретико-методологічного розгляду в зрізі парламентських демократій. Це дуже важливо з огляду, наприклад, на те, що в *парламентських системах правління* (а це можуть бути парламентські республіки й парламентські монархії), де глава держави не має або майже не має впливу на хід формування уряду, віртуальну монополію в урядово-формотворчому процесі мають політичні партії. Тому формування урядових кабінетів меншості в таких системах, принаймні в зрізі систем правління, зазвичай відбувається з огляду на «політико-обізнаних» (політико-орієнтовані) теорії раціонального вибору. Натомість у *напівпрезидентських системах правління*, в яких глави держав є «інституційно відокремленими» від урядових кабінетів у системі дуалізму виконавчої влади, перші уповноважені номінувати прем'єр-міністрів чи навіть (хоч і різною мірою) склад урядових кабінетів. Тому формування урядів у таких системах не відбувається винятково за патернами «політико-обізнаних» (політико-орієнтованих) теорій і моделей раціонального вибору. Річ у тім, що глави держав здатні лімітувати монополію політичних партій в урядово-формотворчому процесі. *Інші ж патерни й параметри інституційних факторів* формування урядів меншості в парламентських демократіях, зокрема системи й повноваження комітетів і правила вотумів довіри та недовіри, теж суттєво відрізняються, при цьому майже незалежно від систем державного правління. Тому вони теж по-різному впливають на особливості формування й відповідальності урядів меншості. Це було особливо актуалізовано політичною наукою ще наприкінці 80-х років ХХ ст., коли збільшився дослідницький інтерес до *інсти-*

туційних норм і правил, які доповнили багато теоретичних висновків і гіпотез «політико-обізнаних» теорій і моделей раціонального вибору. Із цього приводу К. Стром, Я. Бадж і М. Лейвер зауважують, що такі інституційні патерни й характеристики, як правила визнання й прийняття рішень урядовими кабінетами, правила регулювання голосів депутатів парламентів або провідних палат парламентів, правила тактичної поведінки партій, обмеження щодо політичних акторів з-поза меж законодавчої арени тощо суттєво обмежують міжпартійні переговори про формування та відповідальність урядів [36, с. 320]. Тому ці патерни й характеристики лімітують набір можливих варіантів урядів, особливо коаліційних і меншості.

Це стало нагальною проблемою на початку 90-х років ХХ століття, коли неонституційна теоретична парадигма суттєво збільшила кількість змінних, які становлять інтерес для теорій і моделей формування та відповідальності урядів. Приміром, теоретики урядових кабінетів і коаліційної політики, зокрема Л. де Вінтер, почали окреслювати, як саме процедури формування урядів у парламентських демократіях відбуваються на різних стадіях, кожна з яких впливає на кінцеву композицію урядів [10]. Натомість інші вчені, зокрема М. Дракман, М. Зейс і Л. Мартін [14–16], довели, що особливості формування й відповідальності урядів (зокрема меншості) у парламентських демократіях залежать від параметрів бікамералізму (де це можливо), оскільки кожна з палат парламенту має свою (відокремлену) партійну композицію. Річ у тому, що хоча в більшості парламентських демократій урядові кабінети колективно відповідальні лише перед нижніми/провідними палатами парламентів, верхні палати парламентів можуть впливати на проходження законодавчих ініціатив урядів, тобто на їх законодавчу ефективність. Саме тому очевидно, що урядовий кабінет, якому бракує контролю над верхньою палатою парламенту, припиняє функціонувати швидше, ніж урядовий кабінет в умовах унікамералізму (однопалатності) чи в умовах бікамералізму (двопалатності) за підтримки як нижньої, так і верхньої палат [15]. Ще інші дослідники, наприклад Х. Дьорінг, аргументували, що на формування урядових кабінетів у парламентських демократіях впливають повноваження, які зосереджені в таких групах, як партійна еліта, партійне лідерство/керівництво та парламентські комітети [13]. Нарешті, окремі вчені, такі як Д. Діермайер, Х. Ереслан і А. Мерло [11; 12], зауважили, що процеси формування й відповідальності урядів у парламентських демократіях безпосередньо залежать від таких інституційних факторів, як вимоги та параметри вотумів довіри/інвеститури, необхідність явної підтримки уряду з боку парламентської більшості, особливості конструктивних вотумів недовіри, фіксовані періоди

між парламентськими виборами, а також параметри бікамералізму. Зокрема, дослідники аргументували, що додаткова відповідальність урядових кабінетів перед верхніми палатами парламентів, що в парламентських демократіях трапляється вкрай рідко, суттєво лімітує (у разі вибору варіанта уряду, який доцільно сформував) опцію надлишково-переможної коаліції, однак збільшує шанси на формування саме уряду меншості [12]. Сумарно ж у ракурсі урядів меншості головними факторами, як указано вище, стали системи/повноваження комітетів, правила отримання вотумів довіри (інвеститури), а також повноваження глав держав у формуванні урядів.

Перший ключовий інституційний фактор у формуванні урядів меншості – це *системи й повноваження парламентських комітетів і комісій*, а також повноваження, якими можуть володіти неурядові партії внаслідок участі в роботі парламентських комітетів і комісій. Тут примітна позиція К. Строма [37; 38], що вводить у політичну науку (на протигагу теорії урядів меншості) *концепцію політичного впливу*. Ідеться про агрегований підхід, згідно з яким інституційні повноваження, зосереджені в парламентських комітетах і комісіях, детермінують силу політичного впливу партій, які є неурядовими, тобто формально опозиційними. Аргументовано, що опозиційним партіям легше співпрацювати з урядовим кабінетом у межах його політичного курсу, якщо інституційні повноваження комітетів і комісій є сильнішими. Це змушує окремі парламентські партії відмовлятися від участі в урядових кабінетах, адже вони можуть здійснювати свій політичний вплив через суттєві повноваження комітетів у законодавчому процесі. Унаслідок цього Х. Ромметведт зауважує, що уряди меншості формуються значно легше тоді, коли «*диференціал політичного впливу інституцій*» є меншим [29]. Фактичний матеріал парламентських демократій це доводить, адже, наприклад, «*диференціал політичного впливу комітетів*» суміщається з досить значною частотою формування урядів меншості в окремих країнах [22, с. 75–78]. При цьому К. Стром виокремлює два інституційні фактори, які змушують/мотивують парламентські партії не ставати урядовими (тобто погоджуватися на те, щоби був сформований уряд меншості): а) вплив парламентської опозиції з політичних питань (утілений у повноваженнях комітетів/комісій); б) вирішальність виборів із приводу формування уряду [38]. Чим сильніша роль парламентської опозиції в процесі прийняття політичних і управлінських рішень, тим більша ймовірність, що окремі владно-орієнтовані партії формально залишаться за межами урядового кабінету й інших структур виконавчої влади для того, щоб уникнути будь-яких додаткових виборчих витрат у майбутньому¹. Однак паралельно уряди меншості посилюють вплив парла-

ментської опозиції [39] (особливо білатеральної/ двосторонньої опозиції).

Другий ключовий інституційний фактор у формуванні урядів меншості – це *правила отримання вотумів довіри/інвестири урядами* в парламентах чи провідних палатах парламентів. Т. Бергман [4] розподіляє всі парламентські демократії за тим, як урядові кабінети отримують вотуми довіри/інвестири, на *системи позитивного й негативного парламентаризму*. У політичних системах, які детерміновані правилами позитивного парламентаризму, інституційні правила диктують, що урядовий кабінет задля того, щоби бути сформованим, повинен бути підтриманий парламентом. Це означає, що уряд перед початком свого функціонування повинен отримати вотум довіри/інвестири на основі підтримки хоча би відносної більшості депутатів від номінального складу парламенту або провідної палати парламенту. Однак це ще не означає, що в системах позитивного парламентаризму уряд не зобов'язаний отримати вотум довіри/інвестири на основі підтримки абсолютної більшості депутатів від номінального складу парламенту або провідної палати парламенту. Це регламентує те, що системи позитивного парламентаризму відрізняються, але їх об'єднує вимога отримати вотум довіри/інвестири у форматі певного типу більшості від складу парламенту або провідної палати парламенту. Натомість у системах, котрі детерміновані негативним парламентаризмом, інституційні правила диктують, що уряд для того, щоби бути сформованим, не повинен бути підтриманий парламентом. Тобто інституційно парламент у такому разі на момент формування уряду має трактуватись як «пасивний», оскільки формування/призначення уряду здійснюється главою держави. Нюанс полягає в тому, що уряд залишається при владі доти, доки він наділений підтримкою парламенту чи провідної палати парламенту, тобто доти, доки парламент/провідна палата парламенту не висловлює уряду вотум недовіри.

¹ К. Стром виокремлює такі індикатори впливовості парламентської опозиції: 1) кількість постійних комітетів парламенту чи провідної палати парламенту; 2) наявність у постійних комітетів фіксованих сфер їхньої спеціалізації; 3) відповідність сфер спеціалізації постійних комітетів сферам спеціалізації урядових міністерств; 4) обмеження чи відсутність обмеження на участь певного парламентаря в діяльності певної кількості постійних комітетів (наявність обмежень збільшує вплив парламентської опозиції); 5) пропорційний розподіл голів комітетів між парламентськими партіями (вплив опозиції зростає тоді, коли урядовий кабінет і його партії контролюють ті комітети, які опозиція вважає небажаними). Натомість індикаторами вирішальності виборів і їх впливу на формування урядів є такі: 1) ідентифікованість опцій урядування (якщо виборці обмежені чіткими передвиборними варіантами формування урядового кабінету, то вибори не варто трактувати як вирішальні); 2) електоральна мінливість (чим більш електорально мінливими є вибори, тим вони більше є вирішальними); 3) електоральна чутливість (уряди частіше формуються партіями, які внаслідок порівняння результатів двох послідовних виборів поспіль більше мандатів виграли, але не втратили); 4) близькість/проксимальність виборів (вибори є більш вирішальними тоді, коли уряди формуються в безпосередній близькості від виборів). Детально див. [39].

З огляду на врахування різних інституційних правил, Т. Бергман [4] пов'язує уряди меншості з негативними парламентськими правилами формування урядових кабінетів як таких чи з так званим негативним парламентаризмом. Річ у тім, що в разі застосування системи негативного парламентаризму на час ініціювання та формування уряд меншості не має бути підтриманий парламентом/ провідною палатою парламенту безпосередньо (формально), а має бути лише толерований ними [30, с. 21]. Натомість К. Стром, Я. Бадж і М. Лейвер [36, с. 311] асоціюють формування урядів меншості з обмежувальними законодавчими нормами та правилами, а також аргументують, що уряди меншості невластиві/майже невластиві ситуаціям нормативного окреслення конструктивних вотумів недовіри (адже останні сприяють укріпленню статусу-кво урядово-формотворчих переговорів). Хоча з іншого боку Дж. Хубер [19] зауважує, що інколи обмежувальні законодавчі норми, навпаки, сприяють формуванню урядів меншості. Примітно й те, що довіра або інвестири урядовим кабінетам меншості в парламентських демократіях ускладнюється безпосередньо після парламентських виборів, адже тоді в більшості парламентських демократій партії віддають перевагу формуванню коаліційних урядів більшості на підставі «рухливих спеціальних домовленостей» (з англ. shifting ad hoc majorities). І лише в разі дострокових відставок таких урядових кабінетів інтуїтивно полегшуються процедури отримання вотумів довіри/інвестири урядами меншості [38]. Загалом це означає, що гіпотетичні урядові кабінети, які контролюють менше парламентських мандатів (аніж потрібно для формування урядового кабінету більшості), формуються з меншою ймовірністю в разі збільшення строгості вотумів довіри (або інвестири) і недовіри [24, с. 37]. Однак це не заперечує припущення, що в системах із негативним парламентаризмом (тобто в системах, де вотуми довіри/інвестири суттєво спрощені) вплив статусів парламентської більшості на шанси формування певних типів урядів є незначним. Тому за інших рівних та ідентичних умов навіть у таких системах урядові кабінети більшості та меншості можуть формуватися з однаковою частотою [24, с. 48], хоча теоретично системи, в яких передбачено лише вотуми недовіри (чи не зумовлені вотуми довіри/інвестири, тобто системи негативного парламентаризму), повинні частіше провадити уряди меншості [34, с. 328; 36, с. 304]. З огляду на ці зауваження очевидно, чому інституційні правила вотумів довіри/інвестири та недовіри стали важливими, стандартними та верифікаційними змінними в контексті окреслення сутності урядів меншості в парламентських демократіях.

Третій ключовий інституційний фактор у формуванні урядів меншості – це *потенційний*

формальний і фактичний вплив глави держави на формування уряду, який інкорпорований типом парламентської демократії й типом системи державного правління. Тип парламентської демократії актуальний у тому контексті, що процес формування та відповідальності урядових кабінетів, зокрема й меншості, у різних парламентських демократіях здійснюється за різними патернами. Приміром, за умови парламентської меншості у вестмінстерських парламентських демократіях, коли жодна партія не має абсолютної більшості мандатів у парламенті чи провідній палаті парламенту, політичні сили переважно наділені сильними стимулами формування однопартійного уряду меншості, а не коаліційного уряду більшості. Такі однопартійні уряди меншості зазвичай конструюють центристські партії [38, с. 78, 244] (подібний висновок теоретично співзвучний у ракурсі частішого формування всіх різновидів урядів великими центристськими партіями). У консенсусних демократіях за схожих умов звично формуються коаліційні уряди більшості. І лише коли сценарії формування коаліційних урядів більшості є невдалими, тоді застосовується варіант формування однопартійних або коаліційних урядів меншості [18].

Тип системи державного правління натомість більш деталізовано окреслює роль і потенційний вплив глави держави в урядово-формотворчому процесі. Теоретично це новий інституційний фактор, що специфічно детермінує особливості формування, а інколи й відповідальності урядів меншості в парламентських демократіях. Новизна фактора полягає в тому, що ще донедавна дослідники [1; 8; 21] були схильні вважати, що людина/індивід, яка після парламентських виборів ініціює процес формування нового уряду, стратегічно є неважливою, навіть незалежно від того, яку політичну партію ця людина/індивід репрезентує, а також від того, з яких партій буде сформовано урядовий кабінет. Однак навіть побіжний погляд на те, як формуються урядові кабінети в різноманітних парламентських демократіях, свідчить, що глава держави може відігравати важливу й навіть стратегічну роль. Попри те, що підтверджувальні (у контексті надання вотумів довіри/інвеститури урядам) повноваження в парламентських демократіях зосереджені за парламентами чи провідними палатами парламентів, конституції всіх країн майже унілатерально й повсюдно аргументують, що глава держави після виборів здійснює перші формальні кроки в напрямку формування нового урядового кабінету. Глава держави майже в усіх парламентських демократіях номінує особу, яка формує уряд, що є потенційним прем'єр-міністром, після чого починаються переговори із залученням до них потенційних учасників урядового кабінету [10; 27].

Статус форматора уряду, зі слів Д. Руза, означає його наділення повноваженнями «пер-

шого ходу» [30, с. 22], повноваженнями пропонувати варіанти кабінетів (особливо коаліційних) упродовж переговорів про формування уряду. Ці повноваження можуть попередньо впливати на сам процес урядово-формотворчих переговорів, а тому вони можуть мати навіть своїм попереднім чи очікуваним результатом формування уряду меншості. Як зауважують Д. Барон і Дж. Ферреджон [2] у своїй моделі формування урядів, форматор може стратегічно орієнтовано запропонувати урядовий кабінет, у якому його партія/блок отримує надлишкові «урядові виграти/компенсації» (з англ. overcompensation). Іншими словами, форматор може запропонувати уряд, у якому міністерські портфелі будуть розподілені непропорційно. Однак правила, за якими глави держав призначають форматорів у парламентських демократіях, є відмінними. Окрім того, складна інституційна мережа формальних і неформальних правил і процедур у кожній системі правління регламентує, що глава держави має вплив на створення кожного нового уряду [17; 25]. Як зазначає Л. де Вінтер, «залучення різних типів акторів на різних стадіях формотворчого процесу детерміноване формальними й неформальними правилами, а конституційні правила часто не визначають спосіб, за яким формотворчий процес відбувається на практиці» [10, с. 122]. Тому проблемно вважати, що глава держави не має впливу на процес формування урядового кабінету. Однак досліджень, які розглядають потенційний вплив глав держав на формування й відповідальність урядових кабінетів у парламентських демократіях, є небагато. Але навіть попри це вони є актуальними. Приміром, Ф. Блоч, С. Роттієр [6] і О. Процик [28] аргументують, що глава держави, який може обирати прем'єр-міністра, є стратегічним політичним актором. На підставі теорії ігор учені доводять, що глава держави наділений повноваженнями «упорядковувати коаліції», унаслідок чого він може позитивно вплинути на присутність або відсутність певних акторів у коаліційному кабінеті або навіть цілком маніпулювати результатами переговорів про формування урядів. Ш.-Г. Канг указує, що оскільки глава держави може впливати на процес формування уряду внаслідок номінування певної парламентської партії, ідеологія якої близька главі держави як формотворча, тоді він теоретично може попередньо розпоряджатися переговорним процесом на користь гіпотетичного уряду меншості [20]. Ураховуючи це, очевидно, що глава держави залучений до формування урядів, особливо коаліційних. Тому очікувано, що уряди меншості формуватимуться частіше тоді, коли більш активні урядово-формотворчі позиції висловлюватимуть глави держав. Натомість коли глави держав формально й фактично є нейтральними в процесі формування урядів, вони ніяк не детермінують типи урядових

кабінетів. Також прослідковано, що в країнах з урядовими формотворчо нейтральними главами держав останні неспроможні інституційно обмежувати парламентські партії в їхній вільній конкуренції в розподілі міністерських портфелів. Крім того, у цих країнах право номінувати форматорів урядів формально чи фактично належить лідерам партій. Натомість у країнах з урядовими формотворчо стратегічними главами держав останні відділені від прем'єр-міністрів (не обов'язково в системі виконавчої влади) і мають певні повноваження номінувати форматорів урядів. Це обмежує монополію парламентських партій в урядово-формотворчому процесі, а тому впливає на результати різних теорій формування урядів меншості.

Підсумовуючи, зазначимо, що інституційно/неоінституційно зумовлені теорії урядів меншості є актуальними й дієвими, адже спроможні окреслювати причини й особливості формування урядів меншості на підставі таких інституційних факторів і стимулів, як системи і повноваження комітетів, правила вотумів довіри/інвеститури та недовіри, системи державного правління й типи політичних режимів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baron D. A Spatial Bargaining Theory of Government Formation in Parliamentary Systems / D. Baron // *The American Political Science Review*. – 1991. – Vol. 85. – No. 1. – P. 137–164.
2. Baron D. Bargaining in Legislatures / D. Baron, J. Ferejohn // *The American Political Science Review*. – 1989. – Vol. 83. – No. 4. – P. 1181–1206.
3. Baron D. Government Formation and Endogenous Parties / D. Baron // *The American Political Science Review*. – 1993. – Vol. 87. – No. 1. – P. 34–47.
4. Bergman T. Formation Rules and Minority Governments / T. Bergman // *European Journal of Political Research*. – 1993. – Vol. 23. – No. 1. – P. 55–66.
5. Bergman T. Sweden : When minority cabinets are the rule and majority coalitions the exception / T. Bergman // *Coalition governments in Western Europe*. – Oxford University Press, 2000. – P. 193–225.
6. Bloch F. Agenda Control in Coalition Formation / F. Bloch, S. Rottier // *Social Choice Welfare*. – 2002. – Vol. 19. – P. 769–788.
7. Bogdanor V. The Government Formation Process in the Constitutional Monarchies of North-West Europe / V. Bogdanor // Kavanagh D. *Comparative Government and Politics : Essays in Honour of S. E. Finer* / D. Kavanagh, G. Peele. – London : Heinemann, 1984. – P. 49–72.
8. Crombez C. Minority Governments, Minimal Winning Coalitions and Surplus Majorities in Parliamentary Systems / C. Crombez // *European Journal of Political Research*. – 1996. – Vol. 29. – No. 1. – P. 1–29.
9. Damgaard E. Denmark : Delegation and Accountability in Minority Situations / E. Damgaard // Strøm K. *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies* / K. Strøm, W. Müller, Torbjörn Bergman. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – P. 281–300.
10. De Winter L. The Role of Parliament in Government Formation and Resignation / L. de Winter // Döring H. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe* / H. Döring. – New York : St Martin's Press, 1995. – P. 115–151.
11. Diermeier D. A Structural Model of Government Formation / D. Diermeier, H. Eraslan, A. Merlo // *Econometrica*. – 2003. – Vol. 71. – No. 1. – P. 27–70.
12. Diermeier D. Bicameralism and Government Formation / D. Diermeier, H. Eraslan, A. Merlo // *Institute for Economic Research. – PIER Working Paper Archive*. – 2007. – No. 07–010.
13. Döring H. Institutions and Policies : Why We Need Cross-National Analysis / H. Döring // Döring H. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe* / H. Döring. – Frankfurt : Campus Verlag, 1995. – P. 27–50.
14. Druckman J. Context and Coalition-Bargaining : Comparing Portfolio Allocation in Eastern and Western Europe / J. Druckman, A. Roberts // *Party Politics*. – 2005. – Vol. 11. – No. 5. – P. 535–555.
15. Druckman J. Influence without Confidence : Upper Chambers and Government Formation / J. Druckman, L. Martin, M. Thies // *Legislative Studies Quarterly*. – 2005. – Vol. 30. – No. 4. – P. 529–548.
16. Druckman J. The Importance of Concurrence : The Impact of Bicameralism on Government Formation and Duration / J. Druckman, M. Theis // *American Journal of Political Science*. – 2002. – Vol. 46. – No. 4. – P. 760–771.
17. Elgie R. The Politics of Semi-Presidentialism / R. Elgie // Elgie R. *Semi-Presidentialism in Europe* / Robert Elgie. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – P. 1–21.
18. Grofman B. The puzzle of minority governments in the Lok Sabha / B. Grofman // Nikolenyi C. *Minority Governments in India : The Puzzle of Elusive Majorities* / Csaba Nikolenyi. – Routledge, 2009. – P. 87–120.
19. Huber J. Restrictive Legislative Procedures in France and the United States / J. Huber // *American Political Science Review*. – 1992. – Vol. 86. – No. 3. – P. 675–687.
20. Kang S.-G. The Influence of Presidential Power on Government Formation Process in Semi-Presidentialism / S.-G. Kang // Paper presented at the Annual Meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, IL. – April 15–18, 2004.
21. Laver M. Coalitions and Cabinet Government / M. Laver, K. Shepsle // *American Political Science Review*. – 1990. – Vol. 84. – No. 3. – P. 873–890.
22. Laver M. Multiparty Government : The Politics of Coalition in Europe / M. Laver, N. Schofield. – London : Oxford University Press, 1998. – 308 p.
23. Lijphart A. Democracies : Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries / A. Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1984. – 229 p.
24. Martin L. Government Formation in Parliamentary Democracies / L. Martin, R. Stevenson // *American Journal of Political Science*. – 2001. – Vol. 45. – No. 1. – P. 33–50.
25. Mershon C. Expectations and Informal Rules in Coalition Formation / C. Mershon // *Comparative Political Studies*. – 1994. – Vol. 27. – No. 1. – P. 40–79.

26. Mershon C. The Costs of Coalition / C. Mershon. – Stanford, 2002. – 307 p.
27. Müller W. Coalition Governance in Western Europe : An Introduction / W. Müller, K. Strøm // Müller W. Coalition Governments in Western Europe / W. Müller, K. Strøm. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – P. 1–31.
28. Protsyk O. Prime Ministers' Identity in Semi-Presidential Regimes : Constitutional Norms and Cabinet Formation Outcomes / O. Protsyk // European Journal for Political Research. – 2002. – Vol. 44. – No. 5. – P. 721–748.
29. Rommetvedt H. The Rise of Norwegian Parliament : Studies in Norwegian Parliamentary Government / H. Rommetvedt. – London : Frank Cass and Co., 2004. – 218 p.
30. Rueth D. Constructing Minority Governments : A Thesis / D. Rueth. – Omaha, NE, 2008. – 78 p.
31. Sartori G. Comparative Constitutional Engineering : An Inquiry Into Structures, Incentives, and Outcomes / G. Sartori. – Houndmills : Macmillan, 1997. – 217 p.
32. Schofield N. Political Competition and Multiparty Coalition Governments / N. Schofield // European Journal of Political Research. – 1993. – Vol. 23. – No. 1. – P. 1–35.
33. Shugart M. Presidents and Assemblies : Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew S. Shugart, John Carey. – Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
34. Sridharan E. Why are multi-party minority governments viable in India? Theory and comparison / E. Sridharan // Commonwealth & Comparative Politics. – 2012. – Vol. 50. – No. 3. – P. 314–343.
35. Strøm K. A More Fragile Chain of Governance in Norway / K. Strøm, H. Narud, H. Valen // West European Politics. – 2005. – Vol. 28. – No. 4. – P. 781–806.
36. Strøm K. Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies / K. Strøm, I. Budge, M. Laver // American Journal of Political Science. – 1994. – Vol. 38. – No. 2. – P. 303–335.
37. Strøm K. Deferred Gratification and Minority Governments in Scandinavia / K. Strom // Legislative Studies Quarterly. – 1986. – Vol. 11. – No. 4. – P. 583–605.
38. Strøm K. Minority Government and Majority Rule / K. Strom. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 293 p.
39. Strøm K. Minority Governments in Parliamentary Democracies : The Rationality of Nonwinning Cabinet Solutions / K. Strom // Comparative Political Studies. – 1984. – Vol. 17. – No. 2. – P. 199–226.